

الزام‌های طراحی و اجرای پژوهش‌های کاربردی در نظام سلامت چیست؟

هدف‌هایت را مشخص کن

نیره اسماعیل زاده

کارشناس اپیدمیولوژی معاونت بهداشت
دانشگاه علوم پزشکی مشهد

اهداف آموزشی

از خوانندگان محترم انتظار می‌رود پس از مطالعه مقاله:

- اهداف شخصی و سازمانی خود را با استفاده از روش‌های SMART، OKR و KPI اندازه‌گیری کنند.
- اهداف خود را با راهبردها و برنامه‌های عملیاتی سازمان هماهنگ کنند.
- به تشویق و تقویت و توسعه فردی با توجه به اهداف بپردازند.

قدم اول

برای انجام پژوهش کاربردی در یک سیستم و فرآیند خاص، اولین قدم آن است که از ویژگی‌ها و مشکلات آن سیستم آگاه شویم. برای این منظور، می‌توانیم از روش‌های مختلفی مانند مصاحبه، مشاهده، پرسشنامه و غیره استفاده کنیم. پس از جمع‌آوری اطلاعات لازم، باید مشکلات را بر اساس شدت و تأثیر آن‌ها روی سیستم رتبه‌بندی و مشکل اصلی را انتخاب کنیم. سپس باید مشکل را به

مقدمه

تعیین اهداف یکی از مراحل مهم و حساس در فرآیند پژوهش است. اهداف پژوهش بیانگر نتایج مورد انتظار از پژوهش هستند که باید با روشی و دقت تعریف شوند. در نظام سلامت، اهداف پژوهش باید با توجه به نیازها، چالش‌ها و اولویت‌های سلامت جامعه تعیین شوند. پنجمین گام از ده گام پژوهش در نظام سلامت، تعیین اهداف پژوهش است که در این مقاله به آن پرداخته می‌شود.

شکل واضح و دقیق توصیف کنیم و عوامل مؤثر بر آن را در قالب یک شبکه علت و معلولی نشان دهیم. در نهایت، با توجه به شبکه، اهداف را مطرح کرده و سؤالات پژوهش را تعیین کنیم.

به عنوان مثال، فرض کنید قصد دارید در نظام سلامت کشور پژوهش انجام دهید. یکی از مشکلات این نظام عدم توزیع منصفانه خدمات بهداشتی بین مناطق مختلف است. برای بررسی این مشکل، می‌توانید با کارکنان و مسؤولان سطح محلی و استانی صحبت و نظرات آن‌ها را جمع‌آوری کنید. همچنین می‌توانید از آمار و گزارش‌های رسمی استفاده کنید. پس از شناسایی عوامل مؤثر بر عدم توزیع منصفانه خدمات بهداشتی، مثلاً نبود بودجه کافی، نبود نظارت مناسب، نبود تجهیزات لازم و غیره، می‌توانید یک شبکه علی رسم کنید و نشان دهید که چگونه این عوامل با هم و با مشکل اصلی در ارتباط هستند. در نهایت، با توجه به شبکه علی، هدف پژوهش خود را به‌گونه‌ای تعریف کنید که به حل یا کاهش مشکل کمک کند. برای مثال، هدف پژوهش ممکن است به شرح زیر باشد:

- بررسی علل و عوامل عدم توزیع منصفانه خدمات بهداشتی در سطح کشور
- ارزیابی اثربخشی راهکارهای مناسب برای بهبود توزیع خدمات بهداشتی با در نظر گرفتن منابع و شرایط موجود
- ارزیابی اثربخشی راهکارهای پیشنهادی بر کیفیت و دسترسی به خدمات بهداشتی

انواع اهداف

۱. هدف کلی یک پژوهش بیانگر نتیجه نهایی و ارزشمندی است که پژوهشگر قصد دارد به آن برسد. هدف کلی باید با توجه به موضوع، مسأله و سؤالات پژوهش تعریف شود. هدف کلی باید مشخص، قابل اندازه‌گیری، قابل دسترس و منطقی باشد. مثلاً هدف کلی یک پژوهش ممکن است این باشد: بررسی عوامل مؤثر بر رضایتمندی بیماران از خدمات نظام سلامت.

۲. هدف اختصاصی یک پژوهش شامل جزئیات و مراحل لازم برای رسیدن به هدف کلی است. هر هدف اختصاصی باید یک جنبه خاص از هدف کلی را پوشش دهد و با استفاده از فعل‌های عمل‌گرا نوشته شود. مثلاً هدف‌های اختصاصی یک پژوهش ممکن است شامل موارد زیر باشند: شناسایی عوامل مؤثر بر رضایتمندی بیماران، اندازه‌گیری سطح رضایتمندی بیماران، رابطه بین عوامل مؤثر و سطح رضایتمندی بیماران. ۳. هدف کاربردی یک پژوهش نشان‌دهنده کاربردها و فایده‌های نتایج پژوهش در حل مسأله یا بهبود وضع موجود است. هدف کاربردی باید با توجه به نوع پژوهش، جامعه هدف، ذی‌نفعان و منابع موجود تعریف شود. هدف کاربردی باید قابل اجرا، قابل انتقال، قابل تولید و قابل نظارت باشد. مثلاً هدف کاربردی یک پژوهش ممکن است این باشد: ارزیابی راهکارهای مناسب برای افزایش رضایتمندی بیماران از خدمات بهداشتی.

سه مفهوم مهم

در تعریف اهداف سازمانی و فردی، سه مفهوم مهم OKR، SMART و KPI وجود دارد. این سه مفهوم به ترتیب به معنای اهداف هوشمند، نتایج کلیدی مورد انتظار و شاخص‌های عملکرد کلیدی هستند. SMART حروف اول عبارات Specific، Measurable، Attainable، Relevant و Time-based است. این کلمات به ترتیب به معنای خاص، قابل اندازه‌گیری، قابل دستیابی مرتبط و مبتنی بر زمان هستند. این روش برای تعریف و دنبال کردن اهداف به شکل علمی و کارآمد طراحی شده است. OKR مخفف عبارت Objectives and Key Results به معنای اهداف و نتایج کلیدی است. این روش برای تعیین و پیگیری اهداف به شکل علمی و کارآمد طراحی شده است. با استفاده از OKR که شامل دو بخش اصلی است می‌توانید اهداف خود را هماهنگ کرده و از پیشرفت خود در رسیدن به آن‌ها با خبر شوید:

نتیجه‌گیری

شناسایی سیستم و شناخت و بیان مسأله و تعیین زنجیره علیت از مراحل اساسی در فرآیند تحلیل سیستم‌هاست. این مراحل به ما کمک می‌کنند تا مشکلات و نیازهای سازمان را بدرستی تشخیص دهیم و اهداف کلی و اختصاصی و کاربردی را برای بهبود عملکرد سیستم تعریف کنیم. بدون شناسایی سیستم و مسأله، نمی‌توان راه حل مناسب و مؤثر را پیدا کرد. بدون تعیین زنجیره علیت، نمی‌توان عوامل مؤثر بر مسأله را شناسایی و اولویت بندی کرد. بدون تعریف اهداف، نمی‌توان نتایج مطلوب را اندازه‌گیری و ارزیابی کرد. پس این مراحل دارای اهمیت بالایی در تحلیل سیستم‌ها هستند.

۱. Objective: هدفی که می‌خواهید به دست بیاورید. این هدف باید خاص، قابل اندازه‌گیری، قابل دستیابی، مرتبط و مبتنی بر زمان باشد.

۲. Key Results: نتایج کلیدی که نشان می‌دهند چگونه به هدف خود رسیده‌اید. این نتایج باید کمی و قابل سنجش باشند.

KPI مخفف عبارت Key Performance Indicator به معنای شاخص کلیدی عملکرد است. این شاخص یک معیار کمی است که نشان می‌دهد چقدر یک پروژه یا عملکرد یک فرد در رسیدن به اهداف راهبردی موفق بوده‌اند. با استفاده از KPI می‌توانید عملکرد خود را اندازه‌گیری، ارزیابی و بهبود بخشید.

در تعریف این سه مفهوم، لازم است به روشنی و صراحت بیان کنید که چه چیزی را می‌خواهید برسانید و چگونه آن را اندازه‌گیری خواهید کرد.

منابع

- اسماعیل زاده نیره، ضرورت تحقیق در سیستم‌های بهداشتی درمانی، فصلنامه بهروز، شماره ۱۱۴، دوره ۳۳، ۱۴۰۱
- اسماعیل زاده نیره، تفکر سیستمی در شناسایی و حل مسأله، فصلنامه بهروز، شماره ۱۱۳، دوره ۳۳، ۱۴۰۱
- اسماعیل زاده نیره، گام دوم تحقیق در نظام سلامت (مسأله یابی در سیستم‌های بهداشتی)، فصلنامه بهروز، شماره ۱۱۵، دوره ۳۳، ۱۴۰۱
- اسماعیل زاده نیره، بیان مسأله؛ مسأله این است! (با گام چهارم تحقیق در نظام سلامت آشنا شوید)، فصلنامه بهروز، دوره ۳۴، شماره ۱۱۸
- آصف زاده سعید و همکاران. مدیریت برنامه‌ریزی بهداشت و درمان. جلد اول تهران. انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸
- آصف زاده سعید و همکاران. ده گام پژوهش در سیستم‌های بهداشتی، مدیریت تحقیق بهداشت و درمان، انتشارات معاونت تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، چاپ دوم ۱۳۸۰
- سازمان جهانی بهداشت. تحقیق در سیستم‌های بهداشتی. ویراسته مرتضی زعیم. چاپ اول. تهران. انتشارات معاونت پژوهشی وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی، ۱۳۶۹